

Доброва Наталя Василівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету, м. Одеса (Україна), тел.: (048) 7233256, email: dobrovanataly1963@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1786-1291>

Каражия Едуард Андрійович, старший викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, тел.: (050) 950-44-38, e-mail: edkarazhiya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3609-2432>

Михайлов Валерій Вячеславович, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 051 «Економіка», Одеський національний економічний університет, м. Одеса, тел.: (097) 745-64-38, e-mail: juristvmkh@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-2593-3598>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. З огляду на те, що протягом останніх років український агробізнес стикається з серйозними викликами, які суттєво загострилися внаслідок збройної агресії проти України, дослідження стану господарювання в аграрній сфері є надзвичайно важливим і потребує посиленої уваги з боку науковців, експертів, бізнесу та органів державної влади.

Мета статті полягає у дослідженні тенденцій розвитку українського сільськогосподарського підприємництва, визначенні ключових викликів, з якими стикається вітчизняний агробізнес в умовах воєнного стану, а також аналізі видів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

У ході дослідження встановлено, що внаслідок бойових дій, порушення логістики, дефіциту кваліфікованих кадрів, обмеженого доступу до фінансових ресурсів та зростання витрат на виробництво та оплату праці значна частина вітчизняних сільськогосподарських виробників була змушена зупинити свою діяльність. Водночас аграрний сектор продемонстрував здатність до адаптації в надскладних умовах, що дозволило уникнути продовольчої кризи та гуманітарної катастрофи.

Зокрема, спостерігаються процеси релокації підприємств, створення нових суб'єктів господарювання у сфері сільського господарства, зростання обсягів виробленої та реалізованої продукції порівняно з 2022 роком, а також розширення та продовження дії державних і міжнародних програм фінансової підтримки, пільгового кредитування та часткового відшкодування витрат для агровиробників.

Результати дослідження свідчать, що саме ефективна державна політика у сфері сільського господарства та подальше розширення підтримки аграрного сектору є ключовим чинником його стабілізації та відновлення, оскільки

забезпечує фінансову стійкість виробників і сприяє збереженню виробничого потенціалу галузі.

У роботі застосовано методи узагальнення, аналізу, порівняння та синтезу, а також статистичний і графічний методи. Отримані результати мають практичне значення для дослідників у сфері сільського господарства України, представників агробізнесу, потенційних інвесторів галузі та органів державної влади.

Ключові слова: сільське господарство, агробізнес, суб'єкти господарювання, обсяги виробленої продукції, державна фінансова допомога, грантова підтримка.

Dobrova Nataliia Vasylivna PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Law and Business Management, Odesa National Economic University, Odesa (Ukraine), tel.: (048) 723-32-56, email: dobrovanataly1963@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1786-1291>

Karazhiya Eduard Andriiovych, senior lecturer at the Department of Economics, Law and Business Management, Odessa National Economic University, Odesa, tel.: (050)950-44-38, e-mail: edkarazhiya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3609-2432>

Mykhaylov Valeriy Vyacheslavovych, student of Faculty of Economics and Enterprise Management, Odessa National Economic University, Odesa, tel.: (097) 745-64-38, e-mail: valera230618@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-2593-3598>

STATE REGULATION AND DEVELOPMENT TRENDS IN THE AGRIBUSINESS SECTOR IN UKRAINE

Abstract. Given that, in recent years, the Ukrainian agribusiness sector has faced serious challenges, which have been significantly exacerbated by the armed aggression against Ukraine, research into the state of the agricultural sector is of paramount importance and requires increased attention from academics, experts, the business community and government authorities. The aim of this article is to examine trends in the development of Ukrainian agricultural enterprise, to identify the key challenges facing the domestic agribusiness sector under martial law, and to analyse the types of state support provided to agricultural producers. The study found that as a result of hostilities, disruptions to logistics, a shortage of skilled labour, limited access to financial resources and rising production and labour costs, a significant proportion of domestic agricultural producers were forced to cease operations. At the same time, the agricultural sector demonstrated its ability to adapt under extremely difficult conditions, which helped avert a food crisis and a humanitarian disaster. In particular, there are processes of business relocation, the creation of new entities in the agricultural sector, an increase in the volume of produced and sold products compared to 2022, as well as the expansion and extension of state and international programmes for financial support, preferential lending and partial reimbursement of costs for agricultural producers. The results of the study indicate that effective state

policy in the field of agriculture and the further expansion of support for the agricultural sector are key factors in its stabilisation and recovery, as they ensure the financial stability of producers and contribute to the preservation of the sector's production potential. The study employs methods of generalisation, analysis, comparison and synthesis, as well as statistical and graphical methods. The results obtained are of practical significance for researchers in the field of agriculture in Ukraine, representatives of agribusiness, potential investors in the sector and government authorities.

Keywords: agriculture, agribusiness, economic entities, production volumes, state financial aid, grant support.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання вітчизняний агробізнес стикається з низкою проблем, що стримують його сталий розвиток. Серед основних із них варто виокремити високий рівень зношеності сільськогосподарської техніки, недостатні темпи модернізації виробничих потужностей, нестабільність ринкової кон'юнктури та посилення екологічних викликів. Водночас збройна агресія проти України суттєво загострила наявні проблеми. Зокрема, станом на 2023 рік збитків зазнали понад 2600 суб'єктів господарювання, що належать до агропромислового комплексу країни.

За таких умов особливої актуальності набуває дослідження перспектив розвитку вітчизняного аграрного бізнесу, адже розуміння тенденцій його функціонування та проблем, з якими стикаються суб'єкти господарювання у сфері сільського господарства, є необхідною передумовою формування ефективної державної аграрної політики. Своєю чергою, така політика виступає важливим чинником економічного зростання та створює підґрунтя для відновлення й подальшої повоєнної відбудови України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінку сучасного стану агробізнесу в Україні здійснено у роботах таких вітчизняних дослідників, як: В.В. Бобко, О.М. Ковбаса, Д.О. Козловський, А.Є. Кузьмінський, В.В. Мельник, О.М. Поліщук, Н.А. Швець, О.В. Шевченко та інших. Аналіз специфіки провадження сільськогосподарського підприємництва в умовах воєнного стану проведено у роботах А.В. Король, А.А. Онущак, О.П. Петренко, В.В. Соломонової, Я.О. Степчин, А.В. Тарасюк, А.П. Шевченко.

Попри значну кількість наукових праць, аналітичних звітів і прогнозів, питання розвитку аграрного бізнесу в Україні в період воєнного стану залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, існує потреба у проведенні комплексного аналізу загальних тенденцій розвитку аграрного бізнесу, а також кількісних і якісних характеристик діяльності суб'єктів господарювання у сфері сільського господарства та надання пов'язаних із ним послуг на основі даних офіційної статистики. Окремої уваги потребує дослідження видів, обсягів і порядку надання державної підтримки таким суб'єктам господарювання протягом останніх років.

Мета статті - дослідити тенденції розвитку українського сільськогосподарського підприємництва, визначити ключові виклики, з якими стикається вітчизняний агробізнес в умовах воєнного стану, а також провести аналіз видів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Унаслідок війни площа багаторічних насаджень в Україні скоротилася на 9 тис. га, а площа ріллі - на 1,9 млн га. Водночас масштабне мінування територій зумовило необхідність обстеження та розмінування близько 1 млн га сільськогосподарських угідь [1]. Обмеженість доступних земельних ресурсів спонукає український агробізнес до трансформації структури сільськогосподарського виробництва, зокрема до зосередження на вирощуванні високорентабельних культур [2].

За таких умов суб'єкти господарювання у сфері рослинництва зазнають суттєвих збитків. Зокрема, у 2022 році обсяги виробництва скоротилися до 40% порівняно з попереднім роком, що було зумовлено зниженням урожайності, зменшенням посівних площ і недоотриманням доходів. Крім того, за даними Мінагрополітики, унаслідок викрадення продукції окупантами було втрачено близько 500 тис. тонн зерна, кілька десятків тисяч тонн соняшникової олії, а також значні обсяги овочевої продукції [1].

Суттєвих втрат зазнала також галузь тваринництва. Зокрема, за інформацією профільного міністерства, було знищено близько 20% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. У регіонах, що постраждали внаслідок бойових дій, фіксується суттєве скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва [1].

Не менш відчутного впливу на розвиток агропромислового комплексу зазнало руйнування інфраструктури. Унаслідок бойових дій було пошкоджено або знищено об'єкти сільськогосподарського призначення, виробничі потужності, цехи переробної промисловості, логістичні об'єкти та транспортні засоби. Крім того, аграрний сектор зазнав значних втрат спеціалізованої техніки внаслідок її викрадення або пошкодження [1].

Додатковим викликом для аграрного сектору стало зростання собівартості сільськогосподарського виробництва, зумовлене подорожчанням пального, добрив і посівного матеріалу. Зокрема, особливо відчутним для більшості господарств стало зростання витрат на паливо: якщо на початку 2022 року ціна дизельного пального становила близько 20 грн/л, то у 2024 році вона зросла до 53 грн/л. Це призвело до збільшення витрат на обробіток ґрунту та збирання врожаю на 20–30 %, що, своєю чергою, безпосередньо позначилося на рівні рентабельності сільськогосподарських культур [3].

Варто зауважити, що, за результатами опитування FAO [4], сукупні збитки та втрати малих виробників продукції рослинництва і тваринництва в Україні внаслідок повномасштабної війни вже станом на лютий 2023 року становили понад 3,85 млрд дол. США. При цьому, більшість опитаних виробників, відзначили проблеми з доступом до сільськогосподарських ресурсів, що зумовлено нестачею працівників, високими цінами, а також браком пального та електроенергії для роботи техніки.

Таким чином, на сьогодні український агробізнес стикається з такими суттєвими викликами, як [5]:

низький рівень продуктивності праці та зменшення доходів значної частини сільськогосподарських виробників, обмежена конкурентоспроможність агрокомпаній і складний доступ до ринків збуту їх продукції;

скорочення обсягів аграрного виробництва, повна неможливість провадження сільськогосподарської діяльності на ТОТ;

зниження рівня зайнятості населення та погіршення демографічної ситуації у сільській місцевості, неефективність підтримки новостворених господарств, а також обмежені можливості сприяння сталому розвитку агробізнесу на сільських територіях;

ускладнення відновлення агропромислового комплексу на деокупованих територіях через замінування, забруднення земель, пошкодження виробничих і складських приміщень, а також техніки та обладнання;

низький рівень цифровізації, впровадження інновацій в аграрному секторі, обмежена кількість досліджень для розвитку та модернізації сільського господарства;

зростання цін на насіння, добрива, засоби захисту рослин, електроенергію, паливо та інші ресурси;

обмеженість можливостей для експорту продукції через блокаду морських портів, зростання витрат на її зберігання та транспортування, руйнування портової та іншої логістичної інфраструктури.

На основі даних Державної служби статистики України щодо результатів діяльності суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності проаналізуємо чисельність діючих суб'єктів господарювання у сфері сільського господарства та кількість зайнятих у них працівників в Україні за 2020–2023 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність діючих суб'єктів господарювання у сфері сільського господарства та зайнятих у них працівників в Україні за 2020–2023 роки

Показник	Роки	Значення, од./тис. осіб	Абсолютний приріст, од./тис. осіб	Темп зростання, %	Темп приросту, %
			(порівняно з попереднім роком)		
Чисельність діючих суб'єктів господарювання	2020	66697	...	...	...
	2021	64540	-2157	96,77	-3,23
	2022	48091	-16449	74,51	-25,49
	2023	57391	9300	119,34	19,34
Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання	2020	508,3	...	...	...
	2021	509,4	1,131	100,22	0,22
	2022	432,2	-77,175	84,84	-15,16
	2023	404,9	-27,33	93,68	-6,32

Джерело: складено авторами за даними [7]

Дані таблиці 1 свідчать, що у 2023 році кількість діючих суб'єктів господарювання зменшилася на 14% порівняно з 2020 роком. При цьому, у 2021–2023 роках чисельність діючих суб'єктів господарювання щорічно в середньому скорочувалася на 3102 одиниці, або на 5%. Водночас у цей період кількість зайнятих працівників зменшувалася в середньому на 34,4 тис. осіб (7%) щорічно.

Отже, збройна агресія проти України спричинила закриття значної кількості суб'єктів господарювання аграрної сфери. Так, кількість великих сільськогосподарських підприємств скоротилася на 20%, при цьому обсяги реалізованої продукції великих підприємств зменшилися на 3%, а середніх і малих – на 34 та 22 відсотка відповідно [5].

Між тим, попри численні виклики, агровиробники демонструють здатність адаптуватися до умов воєнного стану. Спостерігається активна релокація підприємств і поступове відновлення господарської діяльності в регіонах, де бойові дії не ведуться. До безпечніших областей було переміщено 1738 агропідприємств, з яких 346 - до західних регіонів України з лютого 2022 року. Майже половина релокованих підприємств обрала Львівську область як нове місце ведення бізнесу (166 компаній). Також значний інтерес серед агровиробників мають Рівненська (54 компанії), Волинська (39), Хмельницька (30) та Закарпатська (19) області [6].

За даними дослідження Опендатабот [6], на одну закриту аграрну компанію в Україні припадає 2,5 новостворених. Водночас упродовж 2021-2025 років було відкрито майже 8,5 тис. агрокомпаній (рис. 1), з яких 2 678 - до початку повномасштабного вторгнення.

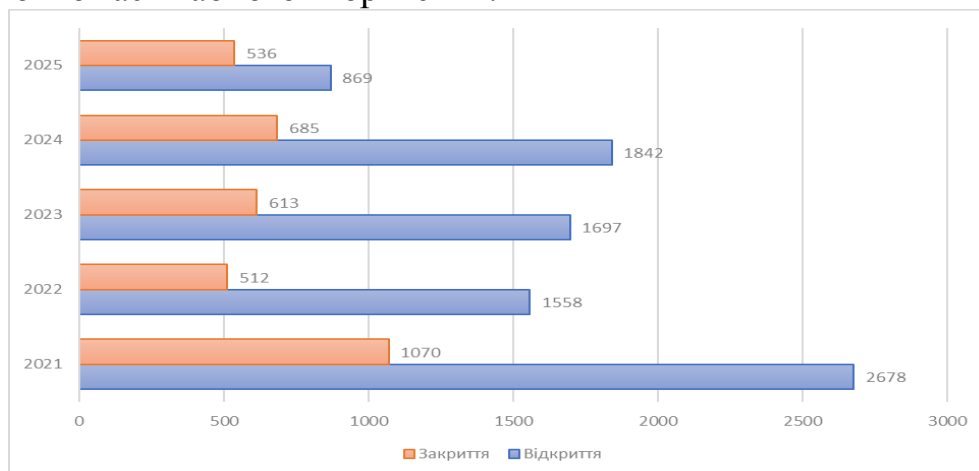


Рис. 1. Кількість відкритих та закритих агрокомпаній протягом 2021-2025 років, од.

Джерело: складено авторами на основі [6].

З рис. 1 видно, що у 2022–2024 роках кількість відкритих агрокомпаній щорічно зменшувалася в середньому на 279 одиниць, що становить приблизно 23%. Водночас кількість закритих підприємств починаючи з 2022 року щороку зростала.

Дослідимо кількість відкритих та закритих агрокомпаній за останні 5 років в розрізі областей (рис. 2).

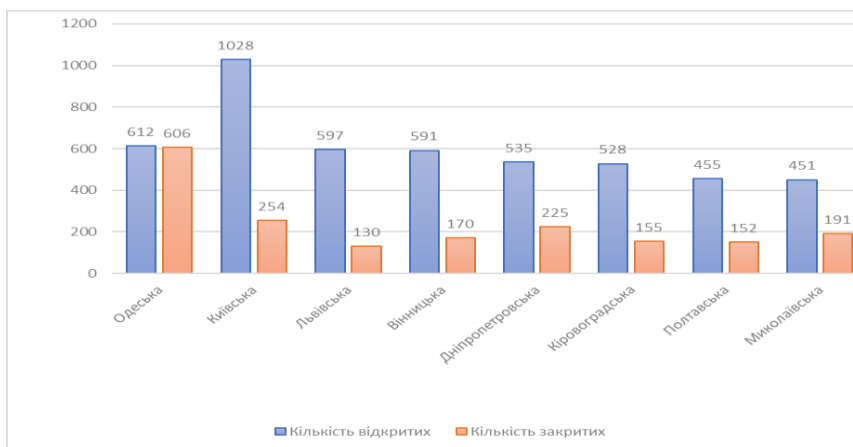


Рис. 2. Порівняння кількості відкритих та закритих агрокомпаній за період 2021-2025 років по областях з найвищими показниками, од.

Джерело: складено авторами за [6].

Зі змісту рис. 2 вбачається, що за останні 5 років найбільша кількість відкритих агропідприємств припадала на Київську область, тоді як ліквідованих – на Одеську. Водночас у Одеській області кількість новостворених та закритих підприємств за досліджуваний період майже зрівнялася, а в Київській – число припинених було майже вчетверо менше за тих, що відкрилися протягом 2021-2025 років.

Окремо дослідимо обсяги виробленої та реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання сфери сільського господарства в Україні за 2020–2023 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Дослідження обсягів виробництва та реалізації продукції (товарів, послуг) у сфері сільського господарства в Україні за 2020–2023 роки

Показник	Роки	Значення, млрд. грн.		Абсолютний приріст, млрд. грн.		Темп приросту, %	
				(порівняно з попереднім роком)			
		у фактичних цінах	у цінах 2020 р.	у фактичних цінах	у цінах 2020 р.	у фактичних цінах	у цінах 2020 р.
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг)	2020	656,81	656,81	..			
	2021	996,86	906,24	340,05	249,43	51,77	37,98
	2022	704,92	506,19	-291,94	-400,05	-29,29	-44,14
	2023	762,81	521,18	57,89	14,99	8,21	2,96
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)	2020	601,88	601,88				
	2021	910,19	827,45	308,31	225,57	51,22	37,48
	2022	652,95	468,87	-257,24	-358,57	-28,26	-43,34
	2023	751,8	513,66	98,85	44,79	15,14	9,55

Джерело: складено авторами за даними [7]

Примітка. При розрахунках автори виходили з того, що індекси інфляції становили: у 2021 році – 1,1, 2022 році – 1,266, 2023 році – 1,051 [7].

З табл. 2 видно, що обсяг виробленої продукції у 2022 році зменшився на 44% порівняно з довоєнним 2021 роком за умови приведення відповідних показників до цін 2020 року. Водночас те, що у фактичних цінах обсяг виробленої продукції у 2022–2023 роках перевищує показник 2020 року, не

свідчить про позитивну динаміку та наближення до рівня довоєнного періоду, оскільки у порівняних цінах 2020 року ці значення є у 1,3 раза меншими за показник 2020 року.

Показово, що у 2021 році в середньому на одне підприємство припадало 15,5 млн грн виробленої продукції, тоді як у 2022 році цей показник зменшився до 11,6 млн грн (у цінах попереднього року).

Водночас найвищий обсяг виробництва товарів і послуг за досліджуваний період зафіксовано у 2021 році - 996,86 млрд грн. Це перевищує показник першого року повномасштабної війни на 41,4% у фактичних цінах і на 79% - у цінах 2020 року.

Після скорочення обсягів реалізації сільськогосподарської продукції у 2022 році (на 28,26% у фактичних цінах і на 43,3% - у цінах 2020 року порівняно з попереднім роком) у 2023 році ситуація частково стабілізувалася. Зокрема, після суттєвого спаду у 2022 році обсяг реалізованої продукції у 2023 році зріс на 15,14% у фактичних цінах. Водночас у 2022 році було реалізовано частку продукції яка еквівалентна 92,6, а у 2023 році – 98,6 відсоткам виробленої продукції за відповідний рік.

Для порівняння, видатки Державного бюджету України за уточненим річним планом у 2023 році за напрямком сільського господарства становили лише 8,4 млрд грн [8], що дорівнює близько 1 відсотка обсягу виробленої у 2023 році продукції (товарів і послуг) у сфері сільського господарства та пов'язаних із ним видів діяльності.

Зауважимо, що близько 80% фермерів потребують підтримки у веденні бізнесу. Зокрема, 78,3% із них відчують потребу у фінансовій допомозі, насамперед в отриманні кредитів та участі у відповідних програмах підтримки. Водночас актуальною залишається потреба агробізнесу в експертних консультаціях у сферах інвестування, управління й розподілу фінансових ресурсів, організації постачання та збуту продукції, пошуку нових каналів реалізації та налагодження партнерських відносин. Окремої уваги потребує також питання формування ефективного діалогу з суб'єктами владних повноважень на різних рівнях [1].

Дослідимо обсяги фінансової підтримки аграрного сектору України за поширеними формами державної та міжнародної допомоги агробізнесу (табл. 3).

Таблиця 3

Розміри фінансової підтримки аграрного сектору за окремими державними та міжнародними програмами

Форми фінансової підтримки	Розмір фінансової підтримки
За державними програмами	
Грант для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства	не перевищує десять мільйонів гривень та становить не більше чотирьохсот тисяч гривень на 1 га
Грант для створення або розвитку тепличного господарства	0,4-0,6 га – до 2 млн. грн; 0,8-1,2 га - до 3,5 млн. грн; 1,6-2,4 га – до 7 млн. грн
Виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю	для територій можливих, активних бойових дій, - 1000 грн; під урожай поточного року для посівних

оброблюваних угідь	площ, на яких вирощується бавовник, - 10 тисяч грн
Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції	не може перевищувати 10000 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року
Часткова компенсація вартості сільгосптехніки та обладнання вітчизняного виробництва	25 відсотків вартості придбаної техніки та обладнання, без урахування ПДВ
За міжнародними програмами	
Програма підтримки сільського господарства України (Mercy Corps)	3 тис. дол. США у гривневому еквіваленті за актуальним курсом НБУ. Між тим, сума допомоги може змінюватися в залежності від потреб домогосподарств
Підтримка малих виноградарів і виноробів Одеської області	від 10 до 25 тисяч доларів США. Сума буде залежати від потреби та обсягу виробництва

Джерело: складено авторами на основі [9-14]

Крім того, на основі звітів Міністерства аграрної політики та продовольства України за 2023–2024 роки проведемо аналіз обсягів і результатів використання грантової підтримки суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері вирощування сільськогосподарських культур та відповідають встановленим вимогам для отримання зазначених грантів (табл. 4).

Таблиця 4

Обсяги та результати грантової підтримки аграрного сектору України у 2023–2024 рр.

Грант для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства			
2023		2024	
Обсяг	Результат	Обсяг	Результат
125 грантів (120 отримувачів) на суму 502,86 млн грн	створено 588 постійних та 17608 сезонних робочих місць	91 суб'єкт господарювання отримав гранти на суму 320,2 млн грн	створено 378 постійних та 12748 сезонних робочих місць
Грант для створення або розвитку тепличного господарства			
2023		2024	
Обсяг	Результат	Обсяг	Результат
29 грантів на суму 153,83 млн грн	створено 537 постійних та 36 сезонних робочих місць	34 суб'єкта господарювання отримали гранти на суму 157,0 млн грн	заплановано створити 236 постійних та 516 сезонних робочих місць

Джерело: складено авторами на основі [9-14]

Дані таблиці 3 показують, що розмір державної грантової підтримки для створення та розвитку тепличних господарств, а також садівництва, ягідництва та виноградарства протягом тільки 2023-2024 років перевищив 1133,89 млн грн. Програми охопили понад 250 суб'єктів господарювання та сприяли створенню близько 1,7 тис. постійних і 31 тис. сезонних робочих місць.

Щодо надання бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь варто зауважити, що у 2024 році за Компонентом 2 проекту ARISE виплачено допомоги на суму 1,17 млрд грн за 10601 заявками [15].

Разом з тим, ефективність в сприянні агросектору продемонструвала державна програма «Доступні кредити 5-7-9», що надає можливість спрощеного кредитування в розмірі до 90 млн грн, під ставку 5-9% річних, в залежності від категорії кредитного продукту та специфіки підприємства [1].

Пільгове фінансування агровиробників стало можливим завдяки підтримці Світового банку в рамках «Екстреного проекту надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)» [16].

При цьому, за даними Мінагрополітики станом на початок 2023 року, аграрії України вже отримали понад 34,5 млрд. грн на розвиток власного господарства, з яких приблизно 20 млрд грн отримано за вищевказаною програмою, що надало змогу отримати необхідне фінансування понад 5 тисячам підприємств [1].

Окремо дослідимо стан кредитування суб'єктів господарювання агропромислового комплексу України. Так, у 2024 році близько 13 тисяч сільськогосподарських компаній отримало близько 100 млрд грн банківських кредитів на розвиток. З них за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9» - 8 511 господарств профінансовано на 44,8 млрд грн. Найбільший обсяг кредитів за різними програмами отримали аграрії таких областей рис. 3.

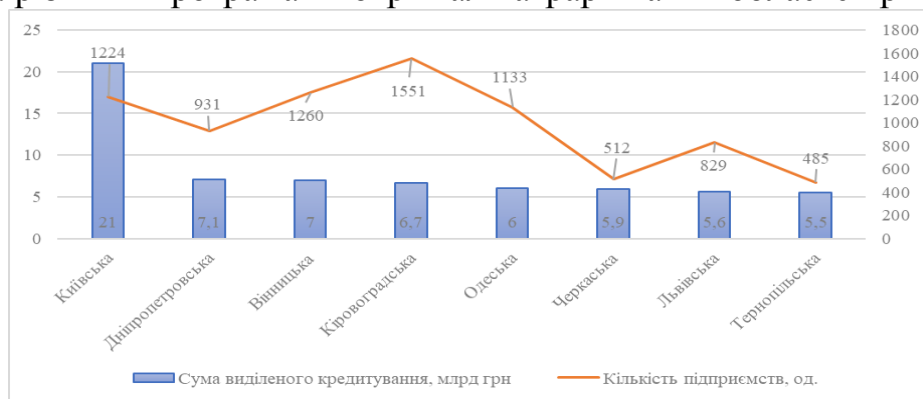


Рис. 3. Аналіз обсягів кредитів отриманих аграріями за деякими областями, 2024 (млрд грн, од.)

Джерело: складено авторами на основі [16]

Дані рис. 3 свідчать, що найбільший обсяг кредитних ресурсів отримали суб'єкти агробізнесу Київської області, де рівень кредитування більш ніж втричі перевищував показники кожного з інших регіонів. Водночас у Кіровоградській області пільгові кредити отримала найбільша кількість сільськогосподарських підприємств області в Україні - 1551. При цьому середній обсяг фінансування на одне підприємство становив 17,1 млн грн у Київській області, 4,3 млн грн - у Кіровоградській та 5,3 млн грн - в Одеській області.

Висновки. Через наслідки бойових дій, порушення логістичних маршрутів, дефіцит кваліфікованих кадрів, обмежений доступ до фінансових ресурсів та зростання матеріальних витрат на виробництво та оплату праці значна кількість українських сільгоспвиробників була змушена зупинити свою діяльність. Втім, незважаючи на серйозні виклики воєнного часу, вітчизняний агробізнес зміг адаптуватися до надскладних умов, що дозволило уникнути продовольчої кризи та гуманітарної катастрофи.

Спостерігається релокація підприємств із прифронтових регіонів у більш безпечні частини країни, відкриваються нові агропідприємства, зростає обсяг виробленої та реалізованої продукції порівняно з 2022 роком, а також поширюються та продовжують діяти державні та міжнародні програми фінансової підтримки, пільгового кредитування, часткового відшкодування витрат для представників аграрного сектору.

Запорукою відновлення обсягів сільськогосподарського виробництва 2021 року та його перевищення є формування ефективної урядової політики в цій галузі. Без активного державного регулювання та всебічної підтримки агробізнесу говорити про відновлення аграрного сектору України неможливо. Пріоритетними напрямками покращення ситуації в аграрному бізнесі мають стати розширення інвестиційних проєктів і грантових програм, впровадження інноваційних підходів у сільському господарстві та цифрова трансформація вітчизняних агропідприємств.

Література:

1. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення. YC. Market. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-kompleks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-riekaliyi-sogodiennia/> (дата звернення: 30.04.2026).
2. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-aharnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Результати українського агросезону 2024: тренди, виклики та плани. Kyivstar Business Hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/rezultati-ukrayinskogo-agrosezonu-2024-trendi-vikliki-ta-plani> (дата звернення: 30.04.2026).
4. Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises. FAO. 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/7010613d-950c-4b7b-b184-0f73622f8159> (дата звернення: 01.05.2026).
5. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Де найчастіше розпочинають та закривають агробізнес в Україні? Аналітика Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/agro-in-war> (дата звернення: 30.11.2025).
7. Державна служба статистики України. Економічна статистика. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2026).
8. Видатки Державного бюджету України. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table> (дата звернення: 20.04.2026).
9. Порядок надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n200> (дата звернення: 30.11.2025).
10. Порядок надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n347> (дата звернення: 30.04.2026).
11. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/886-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

12. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

13. Програма підтримки сільського господарства України. Міжнародна гуманітарна організація Mercy Corps. URL: <https://uasp.mercycorps.org/page/yYlqkAN> (дата звернення: 20.04.2026).

14. Гранти для виноробів Одещини від ФАО. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/granty-dlya-vynorobiv-odeshhyny-vid-fao-start-pryjomu-zayavok-v-dar/> (дата звернення: 20.11.2025).

15. Звіти про роботу Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/pro-nas/plani-ta-zviti/zviti-pro-robotu-minagropolitiki> (дата звернення: 01.05.2026).

16. За програмою «Доступні кредити 5-7-9» 8,5 тис. агрогосподарств отримали 44,8 млрд грн. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-tsohorich-za-prohramoiu-dostupni-kredyty-5-7-9-85-tys-ahrohospodarstv-otrymaly-448-mlrd-hrn> (дата звернення: 01.05.2026).

References:

1. Ahropromyslovyj kompleks Ukrainy, ohliad nishi ta realii s'ohodennia [Ukraine's agro-industrial sector: an overview of the sector and current realities]. <https://blog.youcontrol.market>. Retrieved from <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-kompleks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-rieliyi-soghodiennia/> [In Ukrainian].

2. Kliuchovi vyklyky dlia aharnoho sektoru ta osnovni zavdannia derzhavnoi aharnoi polityky na 2025 rik [Key challenges for the agricultural sector and the main objectives of state agricultural policy for 2025]. <https://niss.gov.ua> Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-aharnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannia> [In Ukrainian].

3. Rezul'taty ukrains'koho ahrosezonu 2024: trendy, vyklyky ta plany [Results of the 2024 Ukrainian agricultural season: trends, challenges and plans]. <https://hub.kyivstar.ua>. Retrieved from <https://hub.kyivstar.ua/articles/rezultati-ukrayinskogo-agrosezonu-2024-trendi-viklyki-ta-plani> [In Ukrainian].

4. Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises. FAO. 2023. Retrieved from: <https://openknowledge.fao.org/items/7010613d-950c-4b7b-b184-0f73622f8159> (accessed March 01, 2026).

5. Stratehiia rozvytku sil's'koho hospodarstva ta sil's'kykh terytorij v Ukraini na period do 2030 roku [Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the Period up to 2030]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> [In Ukrainian].

6. De najchastishe rozpochynaiut' ta zakryvaiut' ahrobiznes v Ukraini? [Where are agribusinesses most commonly started and closed down in Ukraine?]. <https://opendatabot.ua>. Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/agro-in-war> [In Ukrainian].

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine.]. <https://www.ukrstat.gov.ua/> Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

8. Vydatky Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [In Expenditures of the State Budget of Ukraine]. <https://openbudget.gov.ua>. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table> [In Ukrainian].

9. Poriadok nadannia hrantiv dlia stvorennia abo rozvytku sadivnytstva, iahidnytstva ta vynohradarstva [Procedure for awarding grants for the establishment or development of horticulture, soft fruit cultivation and viticulture]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n200> [In Ukrainian].

10. Poriadok nadання hrantiv dla stvorennia abo rozvytku teplychnoho hospodarstva [Procedure for awarding grants for the establishment or development of greenhouse farming]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n347> [In Ukrainian].

11. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dla derzhavnoi pidtrymky sil'skohospodars'kykh tovarovyrobnykiv shliakhom vydilennia biudzhetnykh subsydij z rozrakhunku na odyntytsiu obrobliuvanykh uhid' [Procedure for the use of funds allocated in the state budget for state support of agricultural producers through the provision of budgetary subsidies calculated on a per-unit basis of cultivated land]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/886-2021-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].

12. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dla derzhavnoi pidtrymky rozvytku tvarynnytstva ta pererobky sil'skohospodars'koi produktsii [Procedures for the use of funds allocated in the state budget for state support for the development of livestock farming and the processing of agricultural produce]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2025-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].

13. Prohrama pidtrymky sil'skoho hospodarstva Ukrainy. [Agricultural Support Programme for Ukraine.]. <https://uasp.mercycorps.org>. Retrieved from <https://uasp.mercycorps.org/page/yYlqxkAN> [In Ukrainian].

14. Hranty dla vynorobiv Odeschyny vid FAO. [FAO grants for winemakers in the Odesa region.]. <https://www.dar.gov.ua> Retrieved from <https://www.dar.gov.ua/news-list/granty-dlya-vynorobiv-odeshhyny-vid-fao-start-pryjomu-zayavok-v-dar/> [In Ukrainian].

15. Zvity pro robotu Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovol'stva Ukrainy [Reports on the work of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. <https://minagro.gov.ua> Retrieved from <https://minagro.gov.ua/pro-nas/plani-ta-zviti/zviti-pro-robotu-minagropolitiki> [In Ukrainian].

16. Za prohramoiu «Dostupni kredyty 5-7-9» 8,5 tys. ahrohospodarstv otrymaly 44,8 mlrd hrn. [Under the 'Affordable Loans 5-7-9' programme, 8,500 agricultural enterprises received 44.8 billion hryvnias.]. <https://www.kmu.gov.ua>. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-tsohorich-za-prohramoiu-dostupni-kredyty-IO,5-7-9-85-tys-ahrohospodarstv-otrymaly-448-mlrd-hrn> [In Ukrainian].